

WYZWANIA

WSPÓŁCZESNEGO

PUBLIKOWANIA

CHALLENGES

OF CONTEMPORARY

PUBLISHING

WYDAWNICTWO
POLITECHNIKI
LUBELSKIEJ

WYZWANIA WSPÓŁCZESNEGO PUBLIKOWANIA

CHALLENGES OF CONTEMPORARY PUBLISHING

REDAKCJA / EDITED BY

KATARZYNA WEINPER

LUBLIN 2025

RECENZENCI / REVIEWERS:

Professor Anita Hass-Tokarz, Maria Curie-Skłodowska University in Lublin
Professor Rafał Moczko, Nicolaus Copernicus University in Toruń

REDAKTOR NAUKOWY / EDITOR:

Katarzyna Weinper, PhD, ORCID: 0000-0002-1872-9006
Lublin University of Technology
ROR <https://ror.org/024zjzd49>

REDAKTOR PROWADZĄCY / MANAGING EDITOR:

Karolina Famulska-Ciesielska

KOREKTA / PROOFREADING:

Magdalena Chołojczyk, Monika Szarama, Karolina Famulska-Ciesielska

TŁUMACZENIE NA J. ANGIELSKI / TRANSLATION INTO ENGLISH:

Paweł Chrapowicki (Introduction, chapters 2–4, 6–8, 10 & 11)

TŁUMACZENIE NA J. POLSKI / TRANSLATION INTO POLISH:

Karolina Famulska-Ciesielska (chapters 5 & 9)

PROJEKT GRAFICZNY, SKŁAD I ŁAMANIE / GRAPHIC DESIGN, TYPESETTING AND DTP:

Łukasz Maj

ISBN (printed version) 978-83-7947-651-0

ISBN (digital version) 978-83-7947-652-7

DOI: 10.35784/9788379476527

Publikacja wydana za zgodą Rektora Politechniki Lubelskiej /

Published with the approval of Rector of Lublin University of Technology

WYDAWCA / PUBLISHER:

Wydawnictwo Politechniki Lubelskiej
Ul. Nadbystrzycka 36C, 20-618 Lublin
www.wpl.pollub.pl

The book is licensed under a Creative Commons Attribution-Share Alike License 4.0 (CC BY-SA 4.0).

Nakład/Imprint: 30 egz./copies

**RADA NAUKOWA WYDAWNICTWA POLITECHNIKI LUBELSKIEJ /
SCIENTIFIC COUNCIL OF THE LUBLIN UNIVERSITY OF TECHNOLOGY PUBLISHING HOUSE**

Przewodnicząca / Head of the Scientific Council:

Agnieszka Rzepka

Dyrektor Centrum Informacji Naukowo-Technicznej /

Director of the Center of Scientific and Technical Information:

Katarzyna Weinper

Przedstawiciele dyscyplin naukowych / Representatives of scientific disciplines:

Marzenna Dudzińska

Małgorzata Franus

Arkadiusz Gola

Beata Kowalska

Grzegorz Komarzynieć

Jarosław Latański

Tomasz Lipecki

Zbigniew Łagodowski

Lucjan Pawłowski

Natalia Przesmycka

Halina Rarot

Magdalena Rzemieniak

Arkadiusz Syta

Wydawnictwo Politechniki Lubelskiej / Lublin University of Technology Publishing House:

Magdalena Chołojczyk

Karolina Famulska-Ciesielska

Katarzyna Pełka-Smętek

SPIS TREŚCI

Wstęp	11
Rola wydawnictwa uczelnianego w procesie tworzenia i publikowania czasopism naukowych	15
Beata Jankowiak-Konik	
Biblioteka – wydawca czy koordynator? Podsumowanie pięciu lat działalności Platformy czasopism Uniwersytetu Opolskiego	23
Dorota Wierzbicka-Próchniak, Danuta Szewczyk-Kłos	
Działania pro jakościowe w strategii rozwoju czasopism UAM realizowane poprzez Platformę PRESSto	35
Aleksandra Szulc, Małgorzata Adamczak, Agnieszka Wiktor-Sass, Blanka Mrowicka	
Wyjść cało z tradycji. Zagadnienia Rodzajów Literackich jako nowoczesne czasopismo naukowe	51
Anna Zatora	
Problemy czasopism publikujących online	67
Jesper Boserup Thestrup	
Oplaty w polskich czasopismach <i>open access</i>	77
Aneta Drabek	
Czy biblioteka naukowej przeszkadza brak polityki otwartości? Przypadek Uniwersytetu Łódzkiego	91
Anna Zatora	
Droga do zmiany poziomu otwartości dorobku naukowego Politechniki Lubelskiej – obraz ostatnich sześciu lat	107
Monika Szarama, Łukasz Tomczak	

Porównanie schematów działania w procesach publikowania bibliotecznego w różnych modelach otwartego dostępu – praktyki Bibliotek Uniwersytetu Nebraski w Lincoln	123
Sue Ann Gardner	
Jak pomóc sobie i autorom – zestaw dobrych praktyk eliminujących nieświadome łamanie prawa	137
Joanna Błasiok, Kamila Kokot-Kanikuła	
Monografie w otwartym dostępie: jakich modeli i narzędzi publikowania potrzebujemy?	157
Marta Świetlik, Magdalena Wnuk	

TABLE OF CONTENTS

Introduction	173
Role of a University Publisher in the Process of Creating and Publishing the Scientific Journals Beata Jankowiak-Konik	177
Library – publisher or coordinator? Summary of five years of the University of Opole Journals Platform activity Dorota Wierzbicka-Próchniak, Danuta Szewczyk-Kłos	185
Quality-focused activities and tasks in the strategy for the development of AMU journals published on the PRESSto Aleksandra Szulc, Małgorzata Adamczak, Agnieszka Wiktor-Sass, Blanka Mrowicka	197
Evolving from Tradition: <i>The Problems of Literary Genres</i> as a Contemporary Scholarly Journal Anna Zatora	215
Problems that journals have when they publish online Jesper Boserup Thestrup	229
Fees in Polish Open Access Journals Aneta Drabek	237
Does a Lack of an Openness Policy hamper the Academic Library? The Case of the University of Lodz Anna Zatora	251
The journey of changing LUT's scholarly output openness – an image of the last six years Monika Szarama, Łukasz Tomczak	267

Comparison of Library Publishing Workflows by Open Access Model as Practiced in the University of Nebraska–Lincoln Libraries	281
Sue Ann Gardner	
How to Help Yourself and Authors – a Set of Good Practices to Eliminate Unconscious Infringement	293
Joanna Błasiok, Kamila Kokot-Kanikuła	
Open Access Monographs: An Exploration of Publishing Models and Necessary Tools	311
Marta Świetlik, Magdalena Wnuk	

Anna Zatora

ORCID: 0000-0003-4597-5568

Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego

Uniwersytet Łódzki

ROR: <https://ror.org/05cq64r17>

CZY BIBLIOTECE NAUKOWEJ PRZESZKADZA BRAK POLITYKI OTWARTOŚCI? PRZYPADEK UNIWERSYTETU ŁÓDZKIEGO

Abstrakt: W artykule analizuję działalność biblioteki naukowej w obliczu wyzwań związanych z rozwojem otwartych modeli publikowania naukowego i udostępnianiem danych badawczych w instytucji nieposiadającej formalnej polityki otwartości. Przykład Uniwersytetu Łódzkiego pokazuje, w jaki sposób inicjatywy oddolne – w tym przypadku przede wszystkim Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego, ale także innych jednostek uczelni — mogą kształtować postawy i inicjować działania z zakresu otwartej nauki. Artykuł prezentuje perspektywę bibliotekarzy oraz ich rolę w promowaniu publikowania otwartego i rozpowszechnianiu wiedzy o nim wśród pracowników naukowych, doktorantów i studentów, a także udział w aktywnościach uczelni związanych z wprowadzeniem dobrych praktyk otwartościowych do badań i dydaktyki (programy publikowania otwartego, *read&publish*, analiza czasopism pod kątem drapieżnych praktyk wydawniczych, wspieranie naukowców w doborze ścieżek publikacyjnych, licencji i miejsca archiwizowania prac w tzw. zielonej drodze otwartego dostępu, administrowanie repozytorium instytucjonalnym, zajęcia dla szkół doktorskich, wydarzenia promujące *open access*). Z ustaleń wynika, że w polskiej nauce funkcjonują dwa modele postępowania: przyjęcie przez uczelnię polityki otwartości oraz niewprowadzanie polityki otwartości przy jednoczesnym podejmowaniu działań prootwartościowych zgodnych z ogólnymi rekomendacjami. Model drugi, realizowany przez Uniwersytet Łódzki, okazuje się równie funkcjonalny jak model pierwszy.

Słowa kluczowe: *polityka otwartości, otwarta nauka, biblioteka naukowa, open access, dane badawcze, Uniwersytet Łódzki*

„Pierwszym krokiem w kierunku określenia zasad otwartego dostępu powinno być przyjęcie przez każdą jednostkę naukową i uczelnię własnej instytucjonalnej polityki otwartego dostępu” (*Kierunki rozwoju otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych w Polsce*, 2015)¹ – to zdanie z komunikatu opublikowanego na stronie ministerstwa odpowiadającego w Polsce za szkolnictwo wyższe stało się dla wielu jednostek naukowych drogowskazem. Otwieranie nauki, choć było światowym trendem od lat, wzbudzało i wzbudza wiele wątpliwości, zarówno wśród samych (wy)twórców nauki, czyli badaczy, jak i wśród jej adresatów/odbiorców, w tym decydentów². Kiedy w 2015 r. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego – opublikowało dokument *Kierunki rozwoju otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych w Polsce*, władze polskich uczelni stanęły przed ważnym wyborem: pójść za ministerialnym zaleceniem czy poczekać na rozwój wydarzeń i przygotować politykę otwartości zgodną ze swoim doświadczeniem i strategią? Argumentacja przywoływana w dokumencie MNiSW wydawała się o tyle przekonująca, że po pierwsze powtarzała rekomendacje takich instytucji, jak Komisja Europejska czy Europejska Rada ds. Badań Naukowych (ERC), po drugie zaś wskazywała na liczne korzyści płynące z udostępniania wyników badań naukowych. Dość miękkie sformułowanie zaleceń sprawiało ponadto, że władze jednostek naukowych mieli czas na podjęcie działań. A właściwie wciąż mają, bowiem w *Kierunkach rozwoju...* czytamy, że polityki otwartości powinny być „[...] zbieżne w szczególności z politykami otwartego dostępu, które zostaną przyjęte przez krajowe podmioty finansujące badania naukowe ze środków publicznych (NCN, NCBR, MNiSW)” (*Kierunki rozwoju...*, 2018), a jak dotąd jedynie Narodowe Centrum Nauki taki dokument opracowało (2020)³. Obecnie w polskiej

¹ Dokument opracowano w październiku 2015, dostępny jest jednak tylko plik z 2018 roku. Niniejszy artykuł powstawał w 2023 roku i uwzględnia ówczesny stan prawny, stąd mogą pojawiać się różnice w nazwach instytucji lub przepisach w stosunku do dnia ukazania się publikacji. W 2025 roku Uniwersytet Łódzki nadal nie przyjął polityki otwartości i funkcjonuje w oparciu o prezentowany w artykule model.

² Na temat otwartej nauki — zapisywanej na różny sposób i różnie rozumianej — powstało już bardzo wiele tekstów, zarówno naukowych, jak i popularyzatorskich czy edukacyjnych. Do niektórych z nich będę wracać w niniejszym artykule, ale żeby nie powtarzać tych samych ustaleń i nie definiować po raz kolejny podstawowych pojęć (*open access*, zielona droga, repozytorium, FAIR data, drapieżne czasopisma itd.), odsyłam do ujętych w bibliografii prac. Przyjmuję zapis „otwarta nauka” małymi literami, rozumiejąc pod tym pojęciem szereg zagadnień, powszechnie uznawanych za jego główne składniki, tzn. *open access* (w tym publikowanie otwarte), otwarte zasoby edukacyjne, otwarte dane badawcze oraz otwartą komunikację naukową.

³ W 2022 roku ukazał się dokument o nazwie *Polityka Naukowa Państwa* (MEiN, 2022), w którym jest mowa o „Open Science” i udostępnianiu wyników badań czy danych badawczych, jednak to tylko

nauce funkcjonują więc dwa modele postępowania: 1) przyjęcie przez uczelnię polityki otwartości zawierającej zalecenia zgodne z *Kierunkami rozwoju...*⁴; 2) niewprowadzanie instytucjonalnej polityki otwartości, najczęściej przy jednoczesnym podejmowaniu działań wynikających z rekomendacji ministerstwa i Unii Europejskiej – na zasadzie miękkich zaleceń. Model drugi realizuje Uniwersytet Łódzki.

OTWARTA NAUKA W UNIWERSYTECIE ŁÓDZKIM – REGULACJE WEWNĘTRZNE

Najważniejszym dokumentem związanym z regulacjami dotyczącymi otwierania nauki w Uniwersytecie Łódzkim pozostaje Komunikat Rektora Uniwersytetu Łódzkiego z dnia 28.04.2020 roku na temat wdrażania polityki otwartego dostępu na Uniwersytecie Łódzkim (2020). Porusza on przede wszystkim kwestię zapewnienia otwartego dostępu do wyników badań naukowych poprzez umożliwienie pracownikom, doktorantom i studentom UŁ deponowania prac w repozytorium instytucjonalnym zgodnie z zaleceniami ministerialnymi. Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego, działające od 2012 r.,

niewielka część obszernego dokumentu. Drugim dokumentem, o którym należy wspomnieć, choć również nie stanowi on polityki otwartości, jest Ustawa z dnia 11 sierpnia 2021 r. o otwartych danych i ponownym wykorzystywaniu informacji sektora publicznego. Ustawa ta weszła w życie 8 grudnia 2021 r. Najważniejszą zmianą w stosunku do poprzedniej ustawy dotyczącej tych zagadnień (2016) jest uwzględnienie dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1024 z dnia 20 czerwca 2019 r. w sprawie otwartych danych i ponownego wykorzystywania informacji sektora publicznego. Ustawa wprowadza w zakres ponownego wykorzystania dwie nowe kategorie informacji sektora publicznego: dane o wysokiej wartości oraz dane dynamiczne. W zakres Ustawy... weszły również dane badawcze — wprowadzono wytyczne związane z ich otwieraniem/udostępnianiem. Ważnym punktem dokumentu jest stworzenie stanowiska pełnomocnika ds. otwartości danych i zapowiedź Programu otwierania danych koordynowanego przez ministra właściwego ds. informatyzacji, a także zapowiedź szczegółowych regulacji/zaleceń, które znajdują się w *Polityce otwartego dostępu*. Polityka ta miała zostać opracowana przez ministra właściwego ds. szkolnictwa wyższego i nauki w drugiej połowie 2022 roku, jednak do tej chwili [lipiec 2023] wciąż nie została opublikowana [*Polityka otwartego dostępu do danych badawczych finansowanych ze środków publicznych* ukazała się ostatecznie w lipcu 2025 roku, jednak nie wprowadza twardych zaleceń dla uczelni. Należy również dodać, że Narodowe Centrum Nauki złądziło politykę otwartości w czerwcu 2025 roku, odchodząc od obowiązkowego otwartego dostępu w kierunku miękkich zaleceń i rekomendacji – przyp. A.Z., 2025].

⁴ Instytucjonalne polityki otwartości wprowadziły m.in.: Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Politechnika Krakowska czy Uniwersytet Śląski. Wiele jednostek ograniczyło się do zasygnalizowania, że swoje działania w kwestii otwartości opierają na zaleceniach ministerstwa (np. Politechnika Warszawska, Politechnika Śląska, Uniwersytet Opolski). Inne, jak Uniwersytet Warszawski, zapowiadają wprowadzenie takiego dokumentu. Dane pochodzą z oficjalnych stron internetowych poszczególnych jednostek. Por. Platforma Otwartej Nauki [PON], b.r.: <http://pon.edu.pl/politykiotwartosci/polityki-otwartosci-w-polsce/>.

oferuje pełen dostęp⁵ do publikacji naukowych i innych materiałów archiwizowanych na platformie, w tym do rozpraw doktorskich. W przywołanym komunikacie Rektor UŁ wystosował do społeczności akademickiej prośbę o zwrócenie uwagi na to, jakie umowy zawierają z wydawcami i na jakich licencjach publikują swoje prace (rekomendując licencje niewyłączne), a także o umieszczanie prac w repozytorium instytucjonalnym w sposób umożliwiający otwarty dostęp do nich. Autorzy wciąż mają jednak wybór ścieżki publikowania i licencji, sami decydują również o tym, czy dostęp do ich pracy, np. habilitacyjnej czy doktorskiej, będzie otwarty czy ograniczony. UŁ nie wprowadził dotąd twardych regulacji w tych kwestiach.

Również w 2020 r. powołany został Pełnomocnik Rektora Uniwersytetu Łódzkiego do spraw otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych. Funkcję tę od dnia 2 listopada 2020 r. sprawuje dyrektor Biblioteki UŁ Tomasz Piestrzyński. Mianowanie pełnomocnika odpowiedzialnego za kwestie związane w otwartą nauką stanowiło, podobnie jak w innych jednostkach, odpowiedź na apel ministerstwa. O ile nazewnictwo w uczelniach bywa różne⁶, to zadania pełnomocników są te same: przede wszystkim czuwanie nad takim zarządzaniem dorobkiem naukowym (a niekiedy i edukacyjnym) jednostki, by był możliwie otwarty, a jednocześnie bezpieczny (bezpieczeństwo danych badawczych, prawa autorskie, patenty, tzw. drapieżne praktyki publikacyjne), koordynowanie prac związanych z wprowadzaniem lub realizowaniem polityki otwartości, przygotowywanie aktów wewnętrznych i odpowiadanie na pytania związane z otwartą nauką, analizowanie działań prootwartościowych jednostki, funkcja doradcza wobec władz uczelni.

W przypadku gdy funkcję pełnomocnika do spraw otwartej nauki i funkcję dyrektora biblioteki naukowej pełni ta sama osoba, biblioteka tym bardziej włącza się w budowanie polityki otwartości uczelni – czy to rozumianej jako dokument, czy jako nieformalna strategia. W kolejnej części artykułu skoncentruję się na przedstawieniu udziału Biblioteki UŁ w tworzeniu takiej właśnie strategii oraz na zadaniach, które realizują jej pracownicy w ramach szeroko rozumianej otwartej nauki.

⁵ Nieograniczony dostęp do danego dokumentu warunkowany jest zgodą autora i/lub określoną licencją. Repozytorium UŁ oferuje autorom także możliwość ograniczenia dostępu, np. tylko w sieci UŁ, lub zamknięcia dostępu dla użytkowników nieuprawnionych – w takim przypadku użytkownik musi wystąpić z prośbą o dostęp za pomocą specjalnego formularza.

⁶ W panelu dyskusyjnym *Otwarta nauka — standardy i dobre praktyki | Wdrażanie polityk otwartej nauki w uczelniach*, który z inicjatywy Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich odbył się 12 maja 2021 r., wzięli udział — poza reprezentantem UŁ — pełnomocnicy: „ds. otwartego dostępu”, „ds. otwartego dostępu do publikacji naukowych i wyników badań”, „ds. otwartego dostępu do publikacji naukowych i danych badawczych”, „ds. otwartej nauki”. Zob. KRASP, 2021.

BIBLIOTEKA UNIwersYTETU ŁÓDZKIEGO – INICJATYWY I ZADANIA

Symptomatyczne okazało się zdanie, które w swoich wytycznych dotyczących wypełniania Planu Zarządzania Danymi w grantach finansowanych ze środków publicznych zamieściło Narodowe Centrum Nauki, mianowicie: „W wypełnieniu poniższej części formularza pomogą Państwu pracownicy biblioteki / odpowiedniego repozytorium / działu IT Państwa instytutu lub uniwersytetu” (NCN, 2019). Ten jasny komunikat adresowany do naukowców sprawił, że biblioteka naukowa, przeważnie administrująca również repozytorium instytucjonalnym, z dnia na dzień musiała stać się centrum kompetencji, a jej pracownicy – ekspertami od takich zagadnień, jak otwarte repozytoria, formaty danych czy prawa autorskie i licencje Creative Commons. Dane badawcze to przy tym tylko jedno z wielu pól aktywności naukowo-badawczej uczelni związanych z otwartą nauką, na których biblioteki działają.

Biblioteka UŁ o wiele wcześniej podejmowała inicjatywy związane z rozpowszechnianiem wiedzy na temat otwartości w nauce (choćby prowadzenie repozytorium instytucjonalnego czy seminarium organizowane w ramach Open Access Week od 2010 roku), a mimo to dostosowanie pracy jednostki do zmieniających się oczekiwań pracowników, władz uczelni czy, ogólnie mówiąc, całej społeczności akademickiej, wymagało restrukturyzacji, szkolenia kadry i nawiązania współpracy zarówno z innymi jednostkami UŁ, jak i z instytucjami i partnerami zewnętrznymi, m.in. właśnie z Narodowym Centrum Nauki.

Przedstawiając w tej części artykułu rozwiązania i propozycje, z jakimi Biblioteka UŁ wystąpiła do swojej społeczności akademickiej, rozpatruję je także z perspektywy pracowników uczelni, która nie zdecydowała się na przyjęcie formalnej polityki otwartości i do dziś realizuje model rekomendacji i dobrych praktyk.

REPOZYTORIUM UNIwersYTETU ŁÓDZKIEGO

Repozytorium instytucjonalne UŁ⁷ administrowane jest przez pracowników Biblioteki UŁ i funkcjonuje od ponad dziesięciu lat⁸. Powstało w oparciu o otwarte oprogramowanie DSpace, a zbiory są indeksowane m.in. w takich bazach i agregatorach, jak: OpenAire, CORE (agregator publikacji w otwartym dostępie), DartEurope E-theses Portal

⁷ Dostępne pod adresem: <https://repozytorium.uni.lodz.pl/>.

⁸ Nie będę opisywać prac nad wdrożeniem i początków funkcjonowania repozytorium jako formy komunikacji naukowej w Uniwersytecie Łódzkim – wyczerpująco opisała to już Lidia Mikołajuk (2014).

(repozytorium rozpraw doktorskich), Agregator CEON, a także widoczne w Google Scholar i OpenDOAR.

Jak wspomniałam w sekcji poświęconej regulacjom wewnętrznym w UŁ, Rektor UŁ w komunikacie zarekomendował pracownikom i doktorantom zamieszczanie swoich publikacji i rozpraw doktorskich i habilitacyjnych w repozytorium instytucjonalnym, a Biblioteka UŁ prowadziła kampanię informacyjną⁹ i do dziś oferuje szkolenia w tym zakresie. Repozytorium UŁ stale powiększa przy tym liczbę otwartych zasobów: w 2022 r. liczba publikacji w Repozytorium UŁ wyniosła 38 991, co stanowi wzrost o ponad 2500 dokumentów w stosunku do roku poprzedniego. Odsetek prac zamkniętych czy danych z ograniczonym dostępem jest niewielki – składają się na niego niektóre rozprawy doktorskie (doktoraty archiwalne, niedeponowane przez autorów osobiście, a złożone w repozytorium w celu ochrony zbiorów bibliotecznych i dorobku naukowego uczelni) oraz pojedyncze zbiory danych i materiały z projektów badawczych, do których dostęp wymagał wprowadzenia embarga (dane osobowe, dane wrażliwe, prawa autorskie). Największy zasób stanowią natomiast kolekcje czasopism naukowych związanych z UŁ – to aż 27 105 dokumentów (stan na 24.07.2023 r.).

Wskazanie przez NCN biblioteki/repozytorium jako miejsca, w którym można uzyskać pomoc w wypełnieniu formatki Planu Zarządzania Danymi, w konsekwencji doprowadziło także do rozbudowania drzewa zbiorów i kolekcji Repozytorium UŁ o przestrzeń na wyniki realizowanych przez pracowników UŁ projektów badawczych, w tym na dane badawcze. Administratorzy RUŁ umożliwili autorom zamieszczanie zbiorów danych (ang. *dataset*) o ograniczonej infrastrukturą wielkości – do 5 GB. W tej chwili w zasobach RUŁ znajduje się już ponad dwadzieścia takich zbiorów danych. Rozwiązanie to, niemające umocowania w żadnych formalnych zaleceniach władz uczelni, podyktowane było koniecznością zapewnienia wsparcia naukowcom i realizowane jest w oparciu o międzynarodowe dobre praktyki¹⁰ i z dbałością o zgodność z zasadami FAIR (zob. Wilkinson i in., 2016; por. FORCE11, 2014).

⁹ Na temat kilku pierwszych lat funkcjonowania Repozytorium UŁ w kontekście otwierania nauki – zob. Mikołajuk, Goszczyńska 2016.

¹⁰ Istotną rolę w samokształceniu administratorów Repozytorium UŁ odgrywa pierwsza krajowa Grupa Robocza Data Stewardship Competence Centers PL, w której regularnych spotkaniach zespół Biblioteki UŁ bierze udział od 2021 r. Za organizację spotkań i koordynację działań w ramach DSCC PL odpowiada przede wszystkim Centrum Kompetencji Politechniki Gdańskiej. Zob. <https://pg.edu.pl/openscience/polska-grupa-robocza>. [Po przekształceniach: Sieć Kompetencji Otwartej Nauki – Data Steward PL, zob. <https://datasteward.edu.pl/> – przyp. A.Z., 2025].

ZARZĄDZANIE DANYMI BADAWCZYMI

Ważną rolę pracowników Biblioteki UŁ, o której należy wspomnieć w kontekście otwartych danych badawczych, stało się konsultowanie Planów Zarządzania Danymi (PZD), przede wszystkim w grantach Narodowego Centrum Nauki, ale także w ramach innych projektów, m.in. European Research Council. W 2022 r. trzyosobowy zespół skonsultował ponad 60 PZD.

Wiodącą rolę w konsultowaniu i redagowaniu wniosków grantowych w Uniwersytecie Łódzkim odgrywa Centrum Nauki¹¹, które kieruje wnioskodawców do pracowników Biblioteki UŁ na etapie wypełnienia formatki PZD. Dzięki prowadzonej za pośrednictwem wewnętrznych kanałów komunikacji kampanii informacyjnej wielu naukowców trafia do zespołu konsultującego PZD również bezpośrednio. Praca nad częścią wniosku poświęconą zarządzaniu danymi badawczymi polega najczęściej na indywidualnych spotkaniach, także online, oraz na redagowaniu wypełnionych pól, czy to bezpośrednio w systemie OSF, czy podczas pracy na plikach roboczych. Doradztwo obejmuje nie tylko zalecenia dotyczące sposobu wypełnienia formatki, ale także pomoc w doborze odpowiedniego repozytorium dla typu danych. Pracownicy Biblioteki UŁ, we współpracy z Centrum Nauki, prowadzą ponadto szkolenia dotyczące otwartych danych badawczych, o czym piszę szerzej w części poświęconej dydaktyce.

Biorąc pod uwagę, że UŁ nie posiada w tej chwili wyspecjalizowanego repozytorium danych badawczych ani nie zatrudnia profesjonalnych data stewardów, biblioteka naukowa stanowi jedyne miejsce, gdzie pracownicy mogą skonsultować się w przedmiocie zarządzania danymi. O ile jednak w początkowej fazie konsultowania PZD, czyli w latach 2019–2021, zauważalny był chaos informacyjny, to dziś można dostrzec zmianę, przede wszystkim we współpracy Biblioteki UŁ z pracownikami administracji opiekującymi się wnioskami grantowymi na różnych etapach: zarówno pracownicy Centrum Nauki, jak i osoby zatrudnione na poszczególnych wydziałach coraz lepiej znają zagadnienie danych badawczych i kierują naukowców do właściwych specjalistów, a także wskazują im przygotowane przez Bibliotekę UŁ materiały informacyjne (zob. Zatora, 2021). Współpraca ta nie jest wynikiem zaleceń władz czy regulacji, lecz wynika ze względów praktycznych i zmienia się wraz ze zdobywanym przez pracowników doświadczeniem. Stanowi odpowiedź na zapotrzebowanie ze strony społeczności UŁ.

Warto dodać, że materiały na temat danych badawczych przygotowane przez zespół Biblioteki UŁ zostały wielokrotnie przywołane w publikacji *Obecność problematyki*

¹¹ Dziś Centrum Wsparcia Projektów UŁ – przyp. A.Z., 2025.

zarządzania danymi badawczymi na stronach web polskich bibliotek naukowych (2022) – jako jedno z najbardziej wyczerpujących i obszernych, zob. m.in. wykres „Proporcje występowania terminów oraz definicji w analizowanych bibliotekach” (Nahotko, 2022, s. 51).

PUBLIKOWANIE W MODELACH OTWARTYCH

Publikowanie w modelach otwartych to kolejne złożone zagadnienie należące do obszaru otwartej nauki. Kilka ostatnich lat pokazało, że naukowcy publikujący wyniki swoich badań w czasopismach i wydawnictwach naukowych oczekują od pracowników administracji, w tym bardzo często od bibliotekarzy, wsparcia na co najmniej czterech głównych, powiązanych ze sobą polach: 1) ocena czasopism i wydawców pod kątem jakości, wskaźników bibliometrycznych i potencjalnych nierzetelnych praktyk wydawniczych, 2) prawa autorskie i otwarte licencje, 3) finansowanie publikacji w modelach *open access*, 4) widoczność i promocja dorobku publikacyjnego.

Kwestie związane z publikowaniem otwartym – głównie wątpliwości i problemy pracowników naukowych – pozostają w UŁ w gestii przede wszystkim dwóch jednostek uczelnianych: Wydawnictwa UŁ i Biblioteki UŁ. W następnych akapitach skupiam się na zadaniach realizowanych przez zespół Biblioteki, pomijając znaczący wkład Wydawnictwa z uwagi na ograniczenie objętości artykułu.

Uniwersytet Łódzki nie wprowadził regulacji dotyczących publikowania w modelach otwartych, lecz związanych z nim zagadnień dotyczą dwa komunikaty Rektora: wspomniany już Komunikat Rektora Uniwersytetu Łódzkiego... (2020) oraz Komunikat Rektora Uniwersytetu Łódzkiego z dnia 24.04.2023 r. w sprawie: zagrożeń płynących z publikacji w tzw. czasopismach i wydawnictwach drapieżnych (2023). Zarówno pierwszy, jak i drugi dokument odsyłają do Biblioteki UŁ jako do miejsca, w którym można uzyskać wsparcie informacyjne. W 2022 r. Oddział Informacji Naukowej i Analiz Bibliometrycznych rozszerzył zakres przygotowywanych przez pracowników analiz bibliometrycznych o analizy czasopism naukowych pod kątem potencjalnego stosowania przez wydawcę nierzetelnych praktyk wydawniczych/publikacyjnych. Bezradność nauki i naukowców wobec tzw. drapieżnych praktyk wydawniczych (Grudniewicz i in., 2019) sprawia, że instytucje i sami badacze poszukują sposobów, by bronić się przed firmami wyłudżającymi dane, wykorzystującymi dorobek naukowy czy manipulującymi procesem recenzji i publikacji prac. W przypadku Biblioteki UŁ usługa adresowana do pracowników i doktorantów uczelni obejmuje zebranie i przedstawienie podstawowych informacji na temat praktyk publikacyjnych i statystyk prezentowanych przez dane czasopismo. Informacje te mogą pomóc w zorientowaniu się w polityce wydawcy (format *open access*, opłaty, dostęp do treści), widoczności czasopisma (indeksacja

w bazach danych, wskaźniki bibliometryczne, udostępnianie plików, identyfikatory danych), przejrzystości strony internetowej czasopisma i jego polityki publikacyjnej (statystyki dotyczące czasu oczekiwania na recenzję i liczby artykułów/numerów, informacje o zespole redakcyjnym i recenzentach). Komunikat Rektora UŁ z 2023 r. ukazał się już po podjęciu przez Bibliotekę UŁ działań związanych z informowaniem i wspieraniem pracowników i doktorantów w kwestii tzw. drapieżnych czasopism i wydawców – regulacja (rekomendacja) pojawiła się zatem później niż inicjatywa oddolna.

Wprowadzenie przez NCN polityki otwartości (2020) i wskazanie trzech ścieżek publikacyjnych pozwalających rozliczyć otrzymany grant wywołało wiele wątpliwości związanych ze stosowaniem otwartych licencji. Do nowej rzeczywistości musieli dostosować się zarówno polscy redaktorzy i wydawcy, w tym akademicy, jak i sami autorzy prac naukowych. Modele *open access* (wciąż ewoluujące i mutujące), polityki wydawnicze i często nieprzystające do siebie oczekiwania pracodawcy i fundatora zewnętrznego stanowią gąszcz, w którym niełatwo się poruszać. Uniwersytet Łódzki stworzył dla swoich pracowników środowisko cyfrowe zawierające również *Bazę Wiedzy Pracownika* – to w niej przede wszystkim zamieszczane są materiały mające pomóc w szybkim i łatwym odnalezieniu informacji na dany temat. Wśród przewodników zamieszczanych tam przez Bibliotekę UŁ znajduje się również jeden, najbardziej obszerny, dotyczący publikowania otwartego (zob. Brzozowska, Piestrzyński i Zatora, 2021).

Wydaje się, że złożoność modeli *open access* powinna być wystarczającym utrudnieniem dla autorów prac, jednak kwestią przysparzającą dodatkowych wątpliwości okazuje się finansowanie publikacji. Podstawową opłatą związaną z publikowaniem w wielu modelach *open access* jest opłata za publikację – procedowanie artykułu w danym czasopiśmie – czyli APC (ang. *article processing charge*)¹². Wysokość i zróżnicowanie opłat (od ich braku w modelach diamentowych, przez opłaty rzędu kilkuset złotych, po opłaty sięgające kilku, a nawet kilkunastu tysięcy euro), niedostateczne finansowanie ze środków publicznych, zmieniające się zasady finansowania ze strony samych jednostek i chaos informacyjny to problemy, z jakimi mierzą się badacze i, co za tym idzie, pracownicy bibliotek naukowych mający stanowić dla nich merytoryczne wsparcie. Biblioteka UŁ nie tylko odpowiada więc za zawieranie umów z wydawcami i dostawcami baz danych czy właścicielami platform publikacyjnych, ale prowadzi też sprawy

¹² Świadomie koncentruję się na czasopismach, ponieważ na polskim rynku wydawniczym publikowanie innych niż artykuły rodzajów prac naukowych w modelach *open access* nie jest tak dobrze rozpoznane, choć coraz więcej mówi się o BPC, czyli opłatach dotyczących monografii w modelach *open access*. Jest to oczywiście materiał na odrębną rozprawę, stanowi tylko tło dla moich rozważań. Na temat modeli biznesowych w kontekście otwartego publikowania zob. m.in. Speicher i in., 2018.

związane z udziałem uczelni w tzw. programach *read&publish*. Lista komunikatów¹³ na stronie Wirtualnej Biblioteki Nauki, czyli w polskiej oficjalnej bazie dotyczącej umów konsorcyjnych zawieranych przez instytucje naukowe z wydawcami i ministerstwem, jest wymowna: zmienne kwoty dofinansowania, zmienne listy czasopism objętych programami, zmienne terminy podpisywania umów. W tak niesprzyjających warunkach konieczne okazuje się wsparcie bibliotekarzy, stale monitorujących rynek wydawniczy i sprawujących opiekę nad umowami ze strony uczelni.

Czwarty, ważny aspekt, o którym warto wspomnieć w kontekście publikowania otwartego, to widoczność dorobku naukowego. Związany z tym pośrednio dokumentem jest w Uniwersytecie Łódzkim Zarządzenie nr 36 Rektora Uniwersytetu Łódzkiego z dnia 15.12.2021 r. w sprawie: obowiązku uzyskania identyfikatora ORCID i stosowania go w systemach gromadzenia informacji o dorobku naukowym przez osoby prowadzące działalność naukową w Uniwersytecie Łódzkim (2021). Znalazł się w nim zapis: „Profil utworzony na platformie ORCID powinien być publicznie dostępny”, a także – po raz kolejny – jako organ wspierający naukowców w wypełnianiu obowiązku płynącego z zarządzenia wskazano Bibliotekę UŁ. Promocja dorobku naukowego wiąże się z prowadzeniem i uzupełnianiem profili naukowca, których jest coraz więcej¹⁴, nie tylko w takich portalach, jak ResearchGate czy Academia.edu, ale i połączonych bezpośrednio z dorobkiem indeksowanym w bazach, w tym Scopus czy Web of Science. W ten sposób buduje się kolejne pole, na którym działają pracownicy bibliotek naukowych.

¹³ Dostępna pod adresem: <https://wbn.icm.edu.pl/komunikaty/>. W komunikacie z 19 stycznia 2023 r. czytamy np.: „[...] Ponadto ICM będzie musiał rozwiązać dotychczasowe umowy na licencje *Science*, *Nature* i *CUP*, które były zawarte na okres 2022–2024, ale uwzględniały ewentualność, że dofinansowanie na 2023 r. nie zostanie przyznane. Instytucje zainteresowane dalszym dostępem do zasobów z licencji nie objętych dofinansowaniem w 2023 r. powinny uzgadniać warunki bezpośrednio z wydawcami lub agentami wydawców oraz samodzielnie zabezpieczyć środki i zawierać umowy”. Jak można zauważyć, kwestie finansowania są rozstrzygane na bieżąco, a niekiedy nawet z opóźnieniem, niemal niemożliwe jest planowanie publikowania w czasopiśmie objętym programami *read&publish* z wyprzedzeniem — do samego końca badacz nie może być pewien, czy wybrane czasopismo będzie objęte programem za rok czy dwa, a nawet czy program będzie wówczas działał.

¹⁴ Trend związany z alternatywnymi wskaźnikami bibliometrycznymi (ang. *altmetrics*) zwiększył zainteresowanie profilami naukowców w portalach czy mediach społecznościowych (zob. Brzozowska, Piestrzyński, Zatora 2021). Coraz więcej mówi się w środowisku naukowym o odejściu od klasycznej, wypaczonej przez system ewaluacyjny, parametryzacji nauki, o czym m.in. pisze Emanuel Kulczycki w swojej najnowszej publikacji *The Evaluation Game. How Publication Metrics Shape Scholarly Communication* (2023).

W Bibliotece UŁ w zakres obowiązków pracowników Oddziału Informacji Naukowej i Analiz Bibliometrycznych wchodzi szkolenia dla pracowników naukowych i zajęcia dla doktorantów. W przypadku Szkół Doktorskich do najistotniejszych tematów spośród tych dotyczących otwartej nauki należą kwestie związane z publikowaniem w modelach otwartych, w tym tzw. drapieżne czasopisma i wydawcy oraz licencje Creative Commons, a także – od drugiej strony – otwarte zasoby, czyli bazy danych, z których społeczność akademicka UŁ może korzystać, zarówno w ramach wykupionych przez uczelnię licencji, jak i w ramach otwartego dostępu.

We współpracy z Centrum Nauki organizowane są cyklicznie szkolenia dotyczące programów publikowania otwartego oraz otwartych danych badawczych w grantach Narodowego Centrum Nauki. Kolejne edycje konkursów przyciągają na szkolenia zwłaszcza tych badaczy, którzy potrzebują wsparcia w wyborze miejsca publikacji (objaśnienie ścieżek publikowania wyróżnionych przez NCN w polityce otwartości, wskazanie możliwości sfinansowania publikacji w formacie *open access*, ustalenie odpowiedniej licencji), i tych, którzy po raz pierwszy zetknęli się z formatką Planu Zarządzania Danymi. Poza otwartymi dla pracowników i doktorantów okresowymi szkoleniami na te tematy Biblioteka UŁ oferuje indywidualne konsultacje dla badaczy – dotyczące konkretnych projektów badawczych, finansowania publikacji czy dostępu do zasobów cyfrowych.

W ramach współpracy zewnętrznej organizowane są ponadto spotkania, szkolenia i warsztaty. Do najstarszej z tego typu inicjatyw Biblioteki UŁ należy coroczne Seminarium Open Access Week, do niedawna adresowane tylko do społeczności akademickiej UŁ, ale w 2022 r. otwarte również dla uczestników z zewnątrz: uczniów szkół średnich, pracowników i studentów innych uczelni, instytucji zainteresowanych poruszonymi podczas spotkań tematami¹⁵. W tym roku odbyła się również druga edycja Seminarium „Badaj, promuj, bądź”, organizowanego we współpracy z Centrum Komunikacji i PR UŁ, podczas którego poruszane są kwestie związane w otwartą nauką głównie w kontekście promocji dorobku naukowego¹⁶. Otwarta nauka jest ponadto przedmiotem rozważań podczas współtworzonych przez Bibliotekę UŁ wydarzeń, takich jak konferencje naukowe i warsztaty, m.in. we współpracy z Narodowym Centrum Nauki (zob. Galica, 2023a i b) czy innymi łódzkimi uczelniami i wydawcami (zob. ONPP, 2023).

¹⁵ Sprawozdanie z ostatniego seminarium ukazało się drukiem (zob. Zatora, 2022), natomiast materiały ze wszystkich dotychczasowych edycji dostępne są w Repozytorium UŁ: <https://repozytorium.uni.lodz.pl/handle/11089/47605>.

¹⁶ Nagrania dostępne są w Repozytorium UŁ dla użytkowników korzystających z Internetu w sieci UŁ.

W STRONĘ (CENTRUM) KOMPETENCJI?

Udzielając odpowiedzi na postawione w tytule artykułu pytanie, warto podkreślić, że UŁ nie wyklucza wprowadzenia polityki otwartości. Przyjęty przez władze uczelni model miękkich zaleceń i korzystania z dobrych praktyk okazał się funkcjonalny. Z perspektywy Biblioteki UŁ nie bez znaczenia pozostaje oczywiście fakt pełnienia przez jej dyrektora funkcji pełnomocnika rektora ds. otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych – w kontekście decyzyjności i angażowania bibliotekarzy w nowe zadania – jednak w przypadku współpracy poszczególnych jednostek, wewnętrznej i zewnętrznej, zarządzenie wprowadzające formalną politykę nie zmieniłoby wiele, mogłoby co najwyżej uporządkować kwestie zakresu obowiązków pracowników czy ułatwić komunikację z badaczami. Stanowiłoby też okazję i impuls do weryfikacji i aktualizacji istniejących już dokumentów, takich jak te dotyczące Repozytorium UŁ, oraz podstawę formalną do finansowego czy programowego wspierania rozwoju kompetencji bibliotekarzy i innych osób zaangażowanych w proces otwierania nauki. Dla samych badaczy mogłoby zaowocować ustaleniami dotyczącymi premiowania otwartych publikacji czy nagradzania za zaangażowanie w zwiększanie otwartości uczelni (choć nie musiałyby – analiza ogólnodostępnych polityk otwartości polskich uczelni wykazuje, że, przynajmniej dzisiaj, takie gratyfikacje nie są w nich ujęte, realizuje się je poprzez konkursy i środki dodatkowe, np. granty wewnętrzne¹⁷).

Nie sposób wyczerpująco przedstawić w przestrzeni tak krótkiego tekstu zadań wszystkich osób włączonych w proces otwierania nauki w Uniwersytecie Łódzkim. W samej Bibliotece UŁ realizuje się wiele zadań związanych z otwartą nauką pośrednio,

¹⁷ Model finansowania publikacji *open access* ze środków uczelni przyjęło wiele ośrodków, które otrzymały zwiększoną subwencję w ramach konkursu „Inicjatywa Doskonałości – Uczelnia Badawcza” (IDUB), m.in. Akademia Górniczo-Hutnicza im. S. Staszica w Krakowie czy Politechnika Gdańska, która stworzyła program „Oxygenium Supporting Open Access Publications”; zob. <https://pg.edu.pl/badawcza/programy/oxygenium-supporting-open-access-publications>. Polityki otwartości poszczególnych uczelni, choć opierają się na tych samych wytycznych i mają podobny cel, są mocno zróżnicowane – mają różny stopień restrykcyjności (od łagodnych zaleceń po – rzadziej – wyznaczoną ścieżkę postępowania), różne zakresy (niektóre polityki dotyczą tylko publikacji, inne również przechowywania danych badawczych) i różny stopień ogólności (wskazanie osób, funkcji lub jednostek odpowiedzialnych za konkretne zadania). Rozwiązaniem niektórych kwestii problematycznych mogłoby okazać się opracowanie wzorcowego dokumentu dla uczelni. Dokument zakładający rozwiązania systemowe, takie jak konkretne gratyfikacje dla badaczy publikujących w modelach otwartych i korzyści dla uczelni wykazującej wzrost takich publikacji, sposób finansowania kosztów APC i BPC, procedury dotyczące bezpiecznego przechowywania danych badawczych czy określenie roli poszczególnych jednostek uczelni w procesie otwierania danych i publikacji, wydaje się pożądany, tym bardziej, że jego opracowanie wymogłoby na decydentach pochylenie się nad zagadnieniami, które od dawna tego wymagają.

m.in. prace w Uczelnianym Systemie Informacji o Osiągnięciach ScienceON, wciąż rozwijanym, oraz organizacja konferencji i wydarzeń, takich jak coroczne Seminarium Open Access Week czy Seminarium „Otwieranie Nauki: Praktyka i Perspektywy”. Otwieranie nauki we wszystkich jej aspektach sprawiło, że praca w bibliotece naukowej stała się wyzwaniem. Oddział Informacji Naukowej i Analiz Bibliometrycznych Biblioteki UŁ *de facto* składa się z kilku zespołów, z których każdy realizuje nowe zadania związane z otwartą nauką — zarówno pracownicy odpowiedzialni za administrowanie repozytorium, analizy bibliometryczne, gromadzenie informacji o dorobku i dane badawcze, jak i zespół dydaktyczny czy zespół do spraw promocji muszą rozwijać swoje kompetencje, by sprostać oczekiwaniom nie jednego, lecz wielu ogniw łańcucha składającego się na polską i światową naukę. Jeśliby dodać do tego aspekt (g)rywalizacji, konkurowania ze sobą – o fundusze, zasoby ludzkie, infrastrukturę – o czym pisze Emanuel Kulczycki (2023, s. 59), oczekiwania rosną. Naukowcy mają tworzyć naukę coraz szybciej i lepiej, ale żeby mogli to robić, powinni stać za nimi zespoły kompetentnych osób. Zwrot w kierunku otwartej nauki, który przyspieszył w Polsce po podpisaniu Planu S, pokazał, jak ważne jest zaangażowanie jednostek pozornie niewłączonych bezpośrednio w badania naukowe: administracji, bibliotek, wydawnictw, zespołów IT... Przypadek UŁ nie jest wyjątkowy – z tymi samymi problemami i zadaniami mierzą się i te uczelnie, które opracowały formalną politykę otwartości, i te, które do dziś jej nie mają – jednak stanowi dowód, że regulacje nie zastąpią oddolnych inicjatyw i że model wypracowania pewnych rozwiązań w oparciu o doświadczenie pracowników, często niskiego szczebla, może być funkcjonalny. Kiedy/jeśli władze UŁ zdecydują, że należy przygotować i wprowadzić politykę otwartości, istnieje duże prawdopodobieństwo, iż nie będzie to tekst powtarzający zdania wyjęte z *Kierunków rozwoju otwartego dostępu...* czy innego ministerialnego dokumentu, lecz odpowiadający na rzeczywiste potrzeby społeczności uczelni.

BIBLIOGRAFIA

- Bednarek-Michalska, B. (2017). *Otwarta nauka w Polsce – rys historyczny*. W: E. Kulczycki, (red.), *Komunikacja naukowa w humanistyce*. Wydawnictwo Naukowe Instytutu Filozofii UAM. <http://repozytorium.umk.pl/handle/item/4710>
- Brzozowska, A., Piestrzyński, T., Zatora, A. (2021). *Publikowanie otwarte. Praktyczny przewodnik dla badaczy*. Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego. <http://hdl.handle.net/11089/47541>
- cOAlition S (2018). *Plan S. Accelerating the transition to full and immediate Open Access to scientific publications*. <https://www.coalition-s.org/addendum-to-the-coalition-s-guidance-on-the-implementation-of-plan-s/principles-and-implementation/> (dostęp: 23.08.2023).
- The Future of Research Communications and e-Scholarship (FORCE11) (2014). *Guiding Principles for Findable, Accessible, Interoperable and Re-usable Data Publishing version b1.0*. <https://force11.org/info/guiding-principles-for-findable-accessible-interoperable-and-re-usable-data-publishing-version-b1-0/> (dostęp: 23.08.2023).

- Galica, N. (2023a). *Narodowe Centrum Nauki. Polityka otwartego dostępu do publikacji*. <https://pp.uni.lodz.pl/index.php/intranet/scms/portal/page?portalId=37&pageId=607> (intranet, dostęp: 23.08.2023).
- Galica, N. (2023b). *Otwarte dane badawcze w polityce i praktyce Narodowego Centrum Nauki*. <https://pp.uni.lodz.pl/index.php/intranet/scms/portal/page?portalId=37&pageId=607> (intranet, dostęp: 23.08.2023).
- Grudniewicz, A., Moher, D., Cobey, K. D., Bryson, G. L., Cukier S., Allen, K., Ardern, C., Balcom, L., Barros, T., Berger, M., Ciro, J. B., Cugusi, L., Donaldson, M. R., Egger, M., Graham, I. D., Hodgkinson, M., Khan, K. M., Mabizela, M., Manca, A.,..., Lalu, M. M. (2019). Predatory journals: no definition, no defence. *Nature*, 576. <https://doi.org/10.1038/d41586-019-03759-y>
- Kępski, P. (2017). *Polityka otwartego dostępu w Polsce. Rekomendacje MNiSW*. <https://www.ifj.edu.pl/library/open-access/materials/Kepski.pdf>
- Kierunki rozwoju otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych w Polsce (2018) <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/dokumenty-na-temat-otwartego-dostepu> (dostęp: 23.08.2023).
- Koalicja Otwartej Edukacji [KOED] (2019). *Polityki otwartości w Polsce*. Oprac. I. Sójkowska, N. Grunepeter. <https://otwartanauka.pl/blog/1205-polityki-otwartosci-w-polsce>
- Komunikat Rektora Uniwersytetu Łódzkiego z dnia 28.04.2020 r. w sprawie: wdrażania polityki otwartego dostępu na Uniwersytecie Łódzkim (2020). Uniwersytet Łódzki. <https://pp.uni.lodz.pl/index.php/intranet/scms/portal/page?portalId=37&pageId=245> [intranet, dostęp: 23.08.2023]
- Komunikat Rektora Uniwersytetu Łódzkiego z dnia 24.04.2023 r. w sprawie: zagrożeń płynących z publikacji w tzw. czasopiśmie i wydawnictwach drapieżnych (2023). Uniwersytet Łódzki, Baza Aktów Wewnętrznych. <https://baw.uni.lodz.pl/d/55607/5/>
- KRASP (2021). Otwarta nauka — standardy i dobre praktyki | Wdrażanie polityk otwartej nauki w uczelniach [panel dyskusyjny]. https://www.youtube.com/watch?v=QY5rj_1XWCK (dostęp: 23.08.2023).
- Kulczycki, E. (2023). *The Evaluation Game. How Publication Metrics Shape Scholarly Communication*. Cambridge University Press.
- Mikołajuk, L. (2014). Repozytorium instytucjonalne jako nowa forma komunikacji naukowej. *Podkarpackie Studia Biblioteczne*, 3. <http://hdl.handle.net/11089/5071>
- Mikołajuk, L., Goszczyńska, A. (2016). *Rola biblioteki akademickiej w procesie otwierania nauki na przykładzie funkcjonowania Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego*. W: S. Skórka, M. Rogoż, (red.), *Bibliotekarz 2.0. Nowe technologie. Nowe wyzwania*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego. <http://hdl.handle.net/11089/18094>
- Ministerstwo Edukacji i Nauki [MEiN] (2022). *Polityka Naukowa Państwa*. <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/polityka-naukowa-panstwa-przyjeta-przez-rade-ministrow> (dostęp: 23.08.2023).
- Nahotko, M. (red.) (2022). *Obecność problematyki zarządzania danymi badawczymi na stronach web polskich bibliotek naukowych*. Uniwersytet Jagielloński, Biblioteka Jagiellońska. <https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/handle/item/291146>
- Narodowe Centrum Nauki [NCN] (2019). *Wytyczne dla wnioskodawców do uzupełnienia PLANU ZARZĄDZANIA DANYMI w projekcie badawczym*. https://www.ncn.gov.pl/sites/default/files/pliki/regulaminy/wytyczne_zarzadzanie_danymi.pdf
- Narodowe Centrum Nauki [NCN] (2020). *Polityka Narodowego Centrum Nauki dotycząca otwartego dostępu do publikacji*. https://www.ncn.gov.pl/sites/default/files/pliki/zarzadzania-dyrektora/zarzadzanieDyr-38_2020.pdf (dostęp: 23.08.2023).

- Otwieranie Nauki: Praktyka i Perspektywy [ONPP] (2023). Edycja 7: Wartość Open Science, 10–11 października 2023, Łódź. Biblioteka Politechniki Łódzkiej. <https://onpp.p.lodz.pl/> (dostęp: 23.08.2023).
- Platforma Otwartej Nauki [PON]. Polityki otwartości. <http://pon.edu.pl/politykiotwartosci/polityki-otwartosci-w-polsce/> (dostęp: 23.08.2023).
- Ustawa z dnia 11 sierpnia 2021 r. o otwartych danych i ponownym wykorzystywaniu informacji sektora publicznego (2021). Dz.U. 2021 poz. 1641. <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/otwarte-dane-i-ponowne-wykorzystywanie-informacji-sektora-publicznego-19144047>
- San Francisco Declaration on Research Assessment [DORA], <https://sfdora.org/read/> (dostęp: 23.08.2023).
- Seminarium Open Access Week (2010–2022). Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego, Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego. <https://repozytorium.uni.lodz.pl/handle/11089/47605>
- Sibiga, G., Sybilski, D. (red.) (2022). *Ustawa o otwartych danych i ponownym wykorzystywaniu informacji sektora publicznego. Komentarz*. Wydawnictwo C.H.Beck.
- SPARC Europe's strategic plan 2021–2024 (2021). <https://sparceurope.org/who-we-are/about-us/our-strategy/> (dostęp: 23.08.2023)
- Speicher, L., Armando, L., Bargheer, M., Eve, M. P., Fund, S., Leão, D., Mosterd, M., Pinter, F., Souyiotzoglou, I. (2018). OPERAS Open Access Business Models White Paper. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.1323708>
- Swan, A. (2012). *Policy guidelines for the development and promotion of open access*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000215863> (dostęp: 23.08.2023).
- Szprot, J. (red.) (2014). *Otwarta nauka w Polsce 2014. Diagnoza*. Wydawnictwa ICM. <http://pon.edu.pl/nasze-publikacje?pubid=13> (dostęp: 23.08.2023).
- Szprot, J. (2019). Instytucjonalne polityki otwartości. [https://konferencje.buw.uw.edu.pl/elsevier2019/pdf/ONPPIV2019/13112019/2 Instytucjonalne polityki otwartosci Szprot.pdf](https://konferencje.buw.uw.edu.pl/elsevier2019/pdf/ONPPIV2019/13112019/2%20Instytucjonalne%20polityki%20otwartosci%20Szprot.pdf) (dostęp: 23.08.2023).
- Wilkinson, M., Dumontier, M., Aalbersberg, I., Appleton, G., Axton, M., Baak, A., Blomberg, N., Boiten, J. W., da Silva Santos, L. B., Bourne, P. E., Bouwman, J., Brookes, A. J., Clark, T., Crosas, M., Dillo, I., Dumon, O., Edmunds, S., Evelo, C. T., Finkers, R., ..., Mons, B. (2016). The FAIR Guiding Principles for scientific data management and stewardship. *Scientific Data*, 3, 160018. <https://doi.org/10.1038/sdata.2016.18>.
- Zarządzenie nr 36 Rektora Uniwersytetu Łódzkiego z dnia 15.12.2021 r. w sprawie: obowiązku uzyskania identyfikatora ORCID i stosowania go w systemach gromadzenia informacji o dorobku naukowym przez osoby prowadzące działalność naukową w Uniwersytecie Łódzkim (2021). Uniwersytet Łódzki, Baza Aktów Wewnętrznych. <https://baw.uni.lodz.pl/d/53644/5/>
- Zatora, A. (red.) (2021). *Dane badawcze. Przewodnik Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego*. Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego. <http://hdl.handle.net/11089/47542>
- Zatora, A. (2022). 13. Seminarium Open Access w Bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego 24–30 października 2022 r. *Zagadnienia Rodzajów Literackich*, 3(143), 65. <https://doi.org/10.26485/ZRL/2022/65.3/10>

Anna Zatora

ORCID: 0000-0003-4597-5568

University of Lodz Library

University of Lodz

ROR: <https://ror.org/05cq64r17>

DOES A LACK OF AN OPENNESS POLICY HAMPER THE ACADEMIC LIBRARY? THE CASE OF THE UNIVERSITY OF LODZ

Abstract: This study examines the activities of a scientific library in addressing challenges related to the development of open models for scientific publishing and research data sharing within an institution that lacks a formal openness policy. The case of the University of Lodz (UŁ) demonstrates how bottom-up initiatives, primarily those of the University Library, can shape attitudes and catalyze open science activities. This paper presents the perspective of librarians and their role in promoting open publishing and disseminating knowledge to academics, doctoral candidates, and students. Their participation in university activities is examined in relation to the introduction of good openness practices into research and teaching, including open access publishing programs, read&publish agreements, analysis of journals for predatory publishing practices, researcher support in selecting publication venues, licenses, archiving works via the green way of open access, administering open access journals, and promoting open access through institutional repositories, doctoral courses, and events. The findings reveal two distinct behavioral models in Polish science: adopting a university openness policy versus forgoing such a policy while implementing pro-openness measures aligned with top-down recommendations. The latter model, exemplified by the University of Lodz, demonstrates comparable functionality to the former.

Keywords: *openness policy, open science, scientific library, open access, research data, University of Lodz*

“The initial step toward defining open access principles should be the adoption of an institutional open access policy by each scientific unit and university” (*Kierunki rozwoju otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych w Polsce*, 2018).¹ This statement, derived from a communication published by the ministry responsible for higher education in Poland, has become a guiding principle for numerous scientific units. While the promotion of open science has been a global trend for years, it has engendered considerable debate among both the creators of science, i.e., researchers, and its recipients, including policymakers.² Following the publication of *Kierunki rozwoju otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych w Polsce* [‘*Directions for the Development of Open Access to Publications and Research Results in Poland*’] in 2015 by the Ministry of Science and Higher Education, authorities of Polish Higher Education Institutions (HEIs) faced a pivotal decision: adhere to the ministerial recommendation or await further developments and formulate an openness policy tailored to their unique experiences and strategies. The rationale articulated in the Ministry of Science and Higher Education document appeared compelling, as it reiterated the recommendations of institutions such as the European Commission and the European Research Council (ERC) and underscored the numerous benefits of making research results openly available. The relatively flexible wording of the recommendations provided managers of scientific entities with time for action. Indeed, they continue to do so, as *Kierunki rozwoju...* [‘*Directions for the Development...*’] stipulates that openness policies should be “[...] convergent in particular with open access policies to be adopted by national entities funding scientific research from public funds (NCN, NCBR, MNiSW)” (*Kierunki rozwoju...*, 2015). To date, only the National Science Center has developed

¹ The document was drafted in October 2015, but only the 2018 file is available. This article was written in 2023 and reflects the legal situation at that time, so there may be differences in the names of institutions or regulations compared to the date of publication. In 2025, the University of Lodz still has not adopted an openness policy and continues to operate based on the model presented in the article.

² A great many texts have already been written on the subject of open science – written in different ways and understood in different ways – whether scientific, popularizing or educational. I will return to some of them in this article, but in order to avoid repeating the same findings and defining the basic concepts once again (open access, green way, repository, FAIR data, predatory journals, etc.), I refer to the works included in the bibliography. I am adopting the notation ‘open science’ in lowercase, understanding the term to include a number of issues, widely recognized as its main components, i.e. open access (including open publishing), open educational resources, open research data and open science communication.

such a document (2020).³ Consequently, two behavioral models are evident in Polish science: 1) adoption of an openness policy by the university incorporating recommendations aligned with the as *Kierunki rozwoju...* [*Directions for the Development...*],⁴ and 2) non-implementation of an institutional openness policy, often accompanied by measures derived from Ministry and European Union recommendations based on less-binding guidelines. The latter model is implemented by the University of Lodz.

OPEN SCIENCE AT THE UNIVERSITY OF LODZ: INTERNAL REGULATIONS

The most pertinent document regarding regulations concerning the opening of science at the University of Lodz is the Communication of the Rector of the University of Lodz, dated April 28, 2020, regarding the implementation of the open access policy at the University of Lodz (2020). It primarily addresses the issue of ensuring open access to scientific research results by enabling University of Lodz employees, doctoral students, and students to deposit their work in an institutional repository in accordance with MNiSW recommendations. The University of Lodz Repository, operational since

³ A document called *Polityka Naukowa Państwa* [*the National Science Policy*] (MEiN, 2022) mentions 'Open Science' and the sharing of research results or research data, but this is only a small part of a comprehensive document. The second document that should be mentioned, although it too does not constitute an openness policy, is Ustawa z dnia 11 sierpnia 2021 r. o otwartych danych i ponownym wykorzystywaniu informacji sektora publicznego [*Act of 11 August 2021 on Open Data and Re-use of Public Sector Information*]. This law entered into force on 8 December 2021. The most important change from the previous law on these issues (2016) is the inclusion of Directive (EU) 2019/1024 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 on open data and re-use of public sector information. The Act introduces two new categories of public sector information into the scope of re-use: high-value data and dynamic data. Research data has also come within the scope of the Act... – guidelines related to its opening/sharing have been introduced. An important point of the document is the creation of the position of the Plenipotentiary for Data Openness and the announcement of Program otwierania danych [*the Data Openness Program*] coordinated by the Minister in charge of Information Technology, as well as the announcement of detailed regulations/recommendations that will be included in the *Open Access Policy*. This policy was supposed to be developed by the minister responsible for higher education and science in the second half of 2022, but as of now [July 2023] it has still not been published.

⁴ Institutional openness policies have been introduced by, among others: Jagiellonian University, Nicolaus Copernicus University in Toruń, Cracow University of Technology and the University of Silesia in Katowice. Many entities limited themselves to signaling that they base their openness activities on the Ministry's recommendations (e.g., the Warsaw University of Technology, the Silesian University of Technology, the University of Opole). Others, such as the University of Warsaw, are announcing the introduction of such a document. Data is taken from the official websites of the respective units. Cf. Platforma Otwartej Nauki [PON], n.d.: <http://pon.edu.pl/politykiotwartosci/polityki-otwartosci-w-polsce/>.

2012, offers unrestricted access⁵ to scientific publications and other materials archived on the platform, including dissertations. In the aforementioned communication, the Rector of the University of Lodz requested that the academic community consider the agreements they enter into with publishers and the licenses under which they publish their works (recommending non-exclusive licenses) and to deposit works in the institutional repository in a manner that permits open access. However, authors retain the autonomy to select their publishing path and licenses and determine whether access to their work, such as a habilitation or doctoral thesis, will be open or restricted. The UŁ has not yet established stringent regulations regarding these matters.

In 2020, a Plenipotentiary of the Rector of the University of Lodz for open access to publications and research results was appointed. This function is held by Tomasz Piestrzyński, Director of the University of Lodz Library, from November 2, 2020, until August 31, 2024. The appointment of a plenipotentiary responsible for open science matters was, as in other units, a response to an appeal from the Ministry. While the nomenclature in HEIs varies,⁶ the tasks of the plenipotentiaries are the same: first and foremost ensuring that the scientific (and sometimes educational) output of the unit is managed in such a way that it is as open as possible and at the same time safe (security of research data, copyright, patents, the risk posed by so-called predatory publishing practices), coordinating work related to the introduction or implementation of the openness policy, preparing internal acts and answering questions related to open science, analyzing the unit's pro-openness activities, advisory function towards the university authorities.

When the function of the plenipotentiary for open science and the function of the director of the scientific library are held by the same person, the library becomes all the more involved in building the university's openness policy – whether understood as a document or as an informal strategy. In the next part of this article, I will focus on presenting the participation of the Library of the University of Lodz in the creation of such a strategy and on the tasks that its staff perform within the framework of open science in its broadest sense.

⁵ Unrestricted access to a document is subject to the author's consent and/or a specific license. The UŁ Repository also offers authors the possibility to restrict access, e.g. only within the UŁ network, or to close access for unauthorized users, in which case the user must request access using a special form.

⁶ The panel discussion *Open science – standards and good practices | Implementation of open science policies in HEIs*, which, on the initiative of the Conference of Rectors of Academic Schools in Poland, took place on 12 May 2021, was attended – apart from the representative of the University of Lodz – by plenipotentiaries: “for open access,” “for open access to scientific publications and research results,” “for open access to scientific publications and research data,” “for open science.” See KRASP, 2021.

UNIVERSITY OF LODZ LIBRARY: INITIATIVES AND TASKS

A statement included by the National Science Center in its guidelines for completing the Data Management Plan in publicly funded grants was symptomatic, namely: “You will be assisted in completing the following section of the form by staff from the library/relevant repository/IT department of your institute or university” (NCN, 2019). This clear message addressed to researchers meant that the scientific library, usually also administering an institutional repository, had to become a center of instantly available competence and its staff experts on issues such as open repositories, data formats, or copyright and Creative Commons licenses. Research data, by the way, is only one of the many fields of university research activity related to open science in which libraries are active.

The Library at the University of Lodz had been taking initiatives related to the dissemination of knowledge on openness in science much earlier (for example, the running of an institutional repository or a seminar organized as part of Open Access Week since 2010), and yet the adaptation of the unit’s work to the changing expectations of employees, university authorities or, generally speaking, the whole academic community, required restructuring, staff training and establishing cooperation both with other units at the University of Lodz and with external institutions and partners, such as the National Science Center.

Presenting the solutions and proposals that the Library of the University of Lodz has put forward to its academic community, I also consider them from the perspective of the staff of the university, which did not choose to adopt a formal openness policy and still follows a model of recommendations and good practices.

UNIVERSITY OF LODZ REPOSITORY

The institutional repository⁷ of the University of Lodz is administered by the staff of the Library of the University of Lodz and has been in operation for more than ten years.⁸ It is based on the open source software DSpace, and the collections are indexed in such databases and aggregators as OpenAire, CORE (an aggregator of open access publications), DartEurope E-theses Portal (a repository of doctoral dissertations), CEON aggregator, and also visible in Google Scholar and OpenDOAR.

⁷ Available at: <https://repozytorium.uni.lodz.pl/>

⁸ I will not describe the work on implementation and the beginnings of the repository as a form of scholarly communication at the University of Lodz – this has already been exhaustively described by Lidia Mikolajuk (2014).

As I mentioned in the section on internal regulations at the UŁ, the Rector of the UŁ, in a communication, recommended that staff and doctoral students post their publications and dissertations in the institutional repository, and the UŁ Library led an information campaign⁹ and still offers training in this area. At the same time, the UŁ Repository is steadily increasing the number of open resources: in 2022, the number of publications in the UŁ Repository reached 38,991, an increase of more than 2,500 documents compared to the previous year. The percentage of closed works or data with restricted access is small it consists of some doctoral dissertations (archival dissertations, not deposited by the authors personally, but deposited in the repository in order to protect the library collections and the scientific output of the university) and individual data collections and materials from research projects, access to which required an embargo (personal data, sensitive data, copyright). On the other hand, the largest resource is the collections of scientific journals associated with the University of Lodz – this is as many as 27,105 documents (as on July 24, 2023).

The identification by the NCN of libraries/repositories as the place to get help in filling in the Data Management Plan form, consequently, also led to the expansion of the tree of collections and collections of the UŁ Repository to include space for the results of research projects carried out by UŁ employees, including research data. The administrators of the RUŁ allowed authors to upload datasets of an infrastructure-limited size – up to 5 GB. At the moment, there are more than twenty such datasets in the resources of the RUŁ. This solution, which is not anchored in any formal recommendations from university authorities, was dictated by the need to provide support to researchers and is implemented based on international good practice¹⁰ and with attention to FAIR compliance (see Wilkinson et al., 2016; cf. FORCE11, 2014).

RESEARCH DATA MANAGEMENT

An important role for the staff of the Library of the University of Lodz, which should be mentioned in the context of open research data, has become the consultation of Data Management Plans (DMPs), primarily in National Science Center grants, but also

⁹ On the first few years of operation of the UŁ Repository in the context of opening up science, see Mikolajuk, Goszczyńska, 2016.

¹⁰ An important role in the self-study of the administrators of the UŁ Repository is played by the first national Data Stewardship Competence Centers PL Working Group, in whose regular meetings the UŁ Library team has participated since 2021. The Competence Center of the Gdansk University of Technology is primarily responsible for organizing meetings and coordinating activities within the DSCC PL. See <https://pg.edu.pl/openscience/polska-grupa-robocza>.

in other projects, including the European Research Council. In 2022, a team of three people consulted more than sixty DMPs .

The leading role in the consultation and editing of grant applications at the University of Lodz is played by the Science Center,¹¹ which refers applicants to the staff of the UŁ Library at the stage of filling in the DMP form. Thanks to the information campaign conducted through internal communication channels, many researchers also reach the DMP consultation team directly. The work on the research data management part of the application usually consists of individual meetings, both online and offline, and editing the completed fields, either directly in the OSF system or while working on the working files. Counselling includes not only recommendations on how to fill in the forms, but also assistance in selecting the right repository for the type of data. In addition, the staff of the Library of the University of Lodz, in cooperation with the Science Center, provides training on open research data, which I write about in more detail in the didactics section.

Given that the UŁ does not currently have a specialized research data repository or employ professional data stewards, the academic library is the only place where staff can consult on the subject of data management. However, whereas in the initial phase of the DMP consultation, i.e. 2019–2021, information chaos was noticeable, today a change can be seen, above all in the collaboration between the UŁ Library and the administrative staff looking after grant applications at various stages: both the Science Center and the staff of the individual faculties are increasingly familiar with the issue of research data and direct researchers to the right people and point them to the information materials prepared by the UŁ Library (see Zatora, 2021). This collaboration is not the result of recommendations from authorities or regulations, but is driven by practical considerations and changes as staff gain experience. It responds to a demand from the UŁ community.

It is worth adding that the materials on research data prepared by the UŁ Library team have been repeatedly cited in the publication *The Presence of Research Data Management Issues on the Websites of Polish Scientific Libraries* (2022) as one of the most comprehensive and extensive, see, among others, the chart “Proportion of occurrence of terms and definitions in the analyzed libraries” (Nahotko, 2022, p. 51).

PUBLISHING IN OPEN MODELS

Publishing in open models is another complex issue belonging to the field of open science. The last few years have shown that scientists publishing their research results in scientific

¹¹ Currently (2025), it is the Project Support Center (Centrum Wsparcia Projektów).

journals and publishers expect support from administrative staff, including very often librarians, in at least four main interrelated fields: 1) evaluation of journals and publishers in terms of quality, bibliometric indicators and potential unreliable publishing practices, 2) copyright and open licensing, 3) funding of publications in open access models, 4) visibility and promotion of publication output.

Open publishing issues – mainly concerns and problems of academics are primarily the responsibility of two university units at the UŁ: UŁ Publishing and the UŁ Library. In the following paragraphs, I focus on the tasks carried out by the Library team, omitting the significant contribution of the Publishing House due to the limitation of the article's volume.

The University of Lodz has not introduced regulations on publishing in open access models, however, related issues are addressed in two communications of the Rector: the already mentioned Communication of the Rector of the University of Lodz... (2020) and the Communication of the Rector of the University of Lodz of 24.04.2023 on: the dangers of publishing in so-called predatory journals and publishing (2023). Both the first and the second document refer to the Library of the University of Lodz as the place where information support can be obtained. In 2022, the Division of Scientific Information and Bibliometric Analysis extended the bibliometric analyses prepared by the staff to include analyses of scientific journals for potential use of unreliable publishing/publication practices by the publisher. The helplessness of science and scientists in the face of so-called predatory publishing practices (Grudniewicz et al., 2019) has led institutions and researchers themselves to seek ways to defend themselves against companies phishing for data, exploiting scientific output, or manipulating the process of reviewing and publishing papers. In the case of the Library of the University of Lodz, the service aimed at the university's staff and doctoral students includes the collection and presentation of basic information on the publication practices and statistics presented by a given journal. This information can help to get an idea of the publisher's policy (open access format, fees, access to content), the visibility of the journal (indexing in databases, bibliometric indicators, file sharing, data identifiers), the transparency of the journal's website and its publication policy (statistics on review waiting time and number of articles/issues, information about the editorial team and reviewers). The communication of the Rector of the UŁ 2023 came after the UŁ Library had already taken action to inform and support staff and PhD students on the issue of so-called predatory journals and publishers – the regulation (recommendation) therefore came later than the bottom-up initiative.

The NCN's introduction of the openness policy (2020) and the indication of three publication paths to account for the grant received raised many questions about the use

of open licenses. Polish editors and publishers, including academic ones, as well as the authors of scientific works themselves, had to adapt to the new reality. Open access models (still evolving and mutating), publishing policies, and the often incompatible expectations of employer and external funder constitute a thicket, in which it is not easy to navigate. The UŁ has created a digital environment for its employees that also includes an *Employee Knowledge Base* – it is primarily where materials are posted to help find information on a particular topic quickly and easily. Among the guides posted there by the UŁ Library, there is also one, the most comprehensive, on open access publishing (see Brzozowska, Piestrzyński & Zatora, 2021).

It seems that the complexity of open access models should be enough of a hurdle for authors of papers, but an issue that raises additional questions is publication funding. The basic fee associated with publishing in many open access models is the publication – article processing charge (APC).¹² The amount and diversity of fees (ranging from none in diamond models, through fees of several hundred zlotys to fees amounting to several thousand or even several thousand euros), insufficient public funding, changing funding rules from the entities themselves, and information chaos are problems faced by researchers and, consequently, scientific library staff who are supposed to provide them with substantive support. The library at the University of Lodz is therefore not only responsible for concluding agreements with publishers and database providers or owners of publishing platforms, but also manages matters related to the university's participation in so-called read&publish programs. The list of announcements¹³ on the website of the Virtual Library of Science, i.e. the Polish official database on consortium agreements concluded by scientific institutions with publishers and the Ministry, is telling: variable amounts of funding, variable lists of journals covered by programs, variable deadlines for signing agreements. In such unfavorable conditions, the support

¹² I deliberately focus on journals, because on the Polish publishing market publishing other types of scientific papers in open access models than articles is not so well recognized, although there is more and more talk about BPC, i.e. fees for monographs in open access models. This is, of course, material for a separate dissertation and only provides the background for my reflections. On the topic of business models in the context of open publishing, see, among others, Speicher et al., 2018.

¹³ Available at: <https://wbn.icm.edu.pl/komunikaty/>. The 19 January 2023 announcement reads, for example: “[...] In addition, ICM will need to terminate existing contracts for *Science*, *Nature* and *CUP* licenses that were in place for the period 2022–2024 but took into account the eventuality that funding for 2023 would not be granted. Institutions interested in continuing to access resources from non-funded licenses in 2023 should agree terms directly with publishers or publishers’ agents and secure funding and contracts themselves.” As can be seen, funding issues are decided on an ongoing and sometimes delayed basis, it is almost impossible to plan to publish in journals covered by *read&publish* schemes in advance – until the very end, a researcher cannot be sure whether the chosen journal will be covered in a year or two, or even whether the scheme will be operational at that time.

of librarians, constantly monitoring the publishing market and taking care of the contracts on the part of the universities, proves necessary.

A fourth important aspect worth mentioning in the context of open publishing is the visibility of scientific output. A document indirectly related to this is, at the University of Lodz, Zarządzenie nr 36 Rektora Uniwersytetu Łódzkiego z dnia 15.12.2021 r. w sprawie: obowiązku uzyskania identyfikatora ORCID i stosowania go w systemach gromadzenia informacji o dorobku naukowym przez osoby prowadzące działalność naukową w Uniwersytecie Łódzkim [‘the Order No. 36 of the Rector of the University of Lodz of 15.12.2021 on: the obligation to obtain an ORCID identifier and use it in systems for collecting information on scientific output by persons conducting scientific activity at the University of Lodz’] (2021). It states: “The profile created on the ORCID platform should be publicly available,” and once again, the University of Lodz Library was identified as the body supporting researchers in fulfilling the obligation flowing from the Order. The promotion of scientific output is connected with maintaining and supplementing the researcher’s profiles, which are increasingly numerous¹⁴, not only on portals such as ResearchGate or Academia.edu, but also linked directly to the output indexed in databases, including Scopus or Web of Science. This builds up another field in which academic library staff are active.

DIDACTICS AND PROMOTION

At the Library of the University of Lodz, the responsibilities of the staff of the Scientific Information and Bibliometric Analysis Branch include training for academics and classes for PhD students. In the case of Doctoral Schools, the most relevant topics among those related to open science include issues related to publishing in open models, including the so-called predatory journals and publishers and Creative Commons licenses, and – from the other side – open resources, i.e. databases that the academic community of the University of Lodz can use, both under licenses purchased by the university and under open access.

In cooperation with the Science Center, training courses on open publishing programs and open research data in National Science Center grants are organized periodically.

¹⁴ The trend towards alternative bibliometric indicators (*altmetrics*) has increased interest in the profiles of scientists in portals or social media (see Brzozowska, Piestrzyński & Zatora 2021). There is more and more talk in the scientific community about moving away from the classical parameterization of science, distorted by the evaluation system, as, among others, Emanuel Kulczycki writes about in his recent publication *The Evaluation Game. How Publication Metrics Shape Scholarly Communication* (2023).

Subsequent editions of the competitions attract to the trainings especially those researchers who need support in the choice of publication venue (explanation of the publishing paths highlighted by NCN in the openness policy, indication of the possibility of funding the publication in open access format, determination of an appropriate license), and those who have encountered the Data Management Plan format for the first time. In addition to periodic training sessions on these topics, which are open to staff and doctoral students, the Library of the University of Lodz offers individual consultations for researchers on specific research projects, publication funding, or access to digital resources.

In addition, meetings, training sessions, and workshops are organized as part of external cooperation. One of the oldest of such initiatives of the UŁ Library is the annual Open Access Week Seminar, until recently addressed only to the academic community of the UŁ, but in 2022 also open to external participants: secondary school students, staff and students of other universities, institutions interested in the topics discussed during the meetings.¹⁵ The same year also saw the second edition of the ‘Research, Promote, Be’ Seminar, organized in collaboration with the Center for Communication and PR of the UŁ, during which issues related to open science are discussed mainly in the context of promoting scientific achievements.¹⁶ Open science is also discussed during events co-created by the UŁ Library, such as scientific conferences and workshops, e.g., in cooperation with the National Science Center (see Galica, 2023a and b) or other Łódź universities and publishers (see ONPP, 2023).

TOWARDS A (CENTER OF) COMPETENCE?

In answering the question posed in the title of this article, it is worth emphasising that the UŁ does not exclude the introduction of an openness policy. The model of soft recommendations and the use of good practices adopted by the university authorities have proved functional. From the perspective of the UŁ Library, the fact that its director is the Rector’s Plenipotentiary for Open Access to Publications and Research Results is not without significance – In the context of decision-making and involving librarians in new tasks – but in the case of cooperation between individual units, internal and external, an ordinance introducing a formal policy would not change much, it could at

¹⁵ The report of the last seminar has appeared in print (see Zatora, 2022), while materials from all editions to date are available in the Repository of the UŁ: <https://repozytorium.uni.lodz.pl/handle/11089/47605>.

¹⁶ The recordings are available in the UŁ Repository for users accessing the Internet on the UŁ network.

most tidy up the issues of the scope of employees' duties or facilitate communication with researchers. It would also provide an opportunity and an impulse to review and update existing documents, such as those concerning the Repository at the University of Lodz, and a formal basis for financial or programmatic support for the development of the competences of librarians and others involved in the process of opening up science. For researchers themselves, it could result in arrangements for rewarding open publications or rewards for involvement in increasing openness of universities (although it would not have to be – an analysis of openness policies of Polish universities, which shows that, at least today, such gratifications are not included in them, they are realized through competitions and additional funds, e.g., internal grants¹⁷).

It is impossible to exhaustively present in such a short text the tasks of all those involved in the process of opening up science at the University of Lodz. In the University of Lodz Library itself, many tasks related to open science are carried out indirectly, such as work in the University's Achievement Information System ScienceON, which is still being developed, and the organization of conferences and events, such as the annual Open Access Week Seminar or the Seminar "Opening Science: Practice and Perspectives." Opening up science in all its aspects has made working in an academic library a challenge. The Department of Scientific Information and Bibliometric Analysis of the UŁ Library *de facto* consists of several teams, each of which performs new tasks related to open science – both the staff responsible for the administration of the repository, bibliometric analyses, collection of output information and research data, as well as the teaching team or the team for the promotion have to develop their competences in order to meet the expectations of not just one, but many links in the chain that makes up Polish and global science. If we add to this the aspect of gamification,

¹⁷ The model of funding open access publications from university funds has been adopted by a number of centers that received an increased subvention under the "Excellence Initiative – Research University" (IDUB) competition, such as the AGH University of Krakow or the Gdansk University of Technology, which created the "Oxygenium Supporting Open Access Publications" program; see <https://pg.edu.pl/badawcza/programy/oxygenium-supporting-open-access-publications>. The openness policies of individual HEIs, although based on the same guidelines and with a similar purpose, vary widely – with varying degrees of strictness (from mild recommendations to, more rarely, a set pathway), varying scopes (some policies apply only to publications, others also to the storage of research data) and varying degrees of generality (identifying individuals, functions or units responsible for specific tasks). The development of a model document for universities could be a solution to some of the problematic issues. A document with systemic solutions, such as specific gratifications for researchers publishing in open models and benefits for a university showing an increase in such publications, how to fund APC and BPC costs, procedures for secure storage of research data or defining the role of individual university units in the process of opening up data and publications, seems desirable, especially as its development would require decision-makers to lean into issues that have long required it.

competing with each other for funds, human resources, and infrastructure, as Emanuel Kulczycki writes about (2023, p. 59), expectations grow. Scientists are expected to produce science faster and better, but to be able to do so, teams of competent people should stand behind them. The turn towards open science, which accelerated in Poland after the signing of Plan S, has shown how important it is to involve entities seemingly not directly involved in research: administration, libraries, publishing, IT teams... The case of UŁ is not unique – the same problems and tasks are faced by both those universities that have developed a formal openness policy and those that still do not have one. However, it proves that regulations cannot replace bottom-up initiatives and that the model of developing certain solutions based on the experience of employees, often at a low level, can be functional. When/if the UŁ authorities decide that an openness policy should be prepared and introduced, it is highly likely that it will not be a text repeating sentences taken out of *Directions for the Development...* or other ministerial document, but a useful tool that addresses the needs of the university community.

REFERENCES

- Bednarek-Michalska, B. (2017). *Otwarta nauka w Polsce – rys historyczny*. W: E. Kulczycki, (red.). *Komunikacja naukowa w humanistyce*. Wydawnictwo Naukowe Instytutu Filozofii UAM. <http://repozytorium.umk.pl/handle/item/4710>
- Brzozowska, A., Piestrzyński, T., Zatora, A. (2021). *Publikowanie otwarte. Praktyczny przewodnik dla badaczy*. Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego. <http://hdl.handle.net/11089/47541>
- cOAlition S (2018). *Plan S. Accelerating the transition to full and immediate Open Access to scientific publications*. <https://www.coalition-s.org/addendum-to-the-coalition-s-guidance-on-the-implementation-of-plan-s/principles-and-implementation/> (accessed on August 23, 2023).
- The Future of Research Communications and e-Scholarship (FORCE11) (2014). *Guiding Principles for Findable, Accessible, Interoperable and Re-usable Data Publishing version b1.0*. <https://force11.org/info/guiding-principles-for-findable-accessible-interoperable-and-re-usable-data-publishing-version-b1-0/> (accessed on August 23, 2023).
- Galica, N. (2023a). Narodowe Centrum Nauki. Polityka otwartego dostępu do publikacji. <https://pp.uni.lodz.pl/index.php/intranet/scms/portal/page?portalId=37&pageId=607> (intranet, accessed on August 23, 2023)
- Galica, N. (2023b). Otwarte dane badawcze w polityce i praktyce Narodowego Centrum Nauki. <https://pp.uni.lodz.pl/index.php/intranet/scms/portal/page?portalId=37&pageId=607> (intranet, accessed on August 23, 2023)
- Grudniewicz, A., Moher, D., Cobey, K. D., Bryson, G. L., Cukier S., Allen, K., Ardern, C., Balcom, L., Barros, T., Berger, M., Ciro, J. B., Cugusi, L., Donaldson, M. R., Egger, M., Graham, I. D., Hodgkinson, M., Khan, K. M., Mabizela, M., Manca, A.,..., Lalu, M. M. (2019). Predatory journals: no definition, no defence. *Nature*, 576. <https://doi.org/10.1038/d41586-019-03759-y>
- Kępski, P. (2017). *Polityka otwartego dostępu w Polsce. Rekomendacje MNiSW*. <https://www.ifj.edu.pl/library/open-access/materials/Kepski.pdf> (accessed on August 23, 2023).

- Koalicja Otwartej Edukacji [KOED] (2019). *Polityki otwartości w Polsce*. Compiled by I. Sójkowska, N. Gruenpeter. <https://otwartanauka.pl/blog/1205-polityki-otwartosci-w-polsce> (accessed on August 23, 2023).
- Komunikat Rektora Uniwersytetu Łódzkiego z dnia 28.04.2020 r. w sprawie: wdrażania polityki otwartego dostępu na Uniwersytecie Łódzkim (2020). Uniwersytet Łódzki. <https://pp.uni.lodz.pl/index.php/intranet/scms/portal/page?portalId=37&pageId=245> (intranet, accessed on August 23, 2023).
- Komunikat Rektora Uniwersytetu Łódzkiego z dnia 24.04.2023 r. w sprawie: zagrożeń płynących z publikacji w tzw. czasopiśmie i wydawnictwach drapieżnych (2023). Uniwersytet Łódzki, Baza Aktów Wewnętrznych. <https://baw.uni.lodz.pl/d/55607/5/>
- KRASP (2021). Otwarta nauka — standardy i dobre praktyki | Wdrażanie polityk otwartej nauki w uczelniach [panel dyskusyjny]. https://www.youtube.com/watch?v=QY5rj_1XWCK (accessed on August 23, 2023).
- Kulczycki, E. (2023). *The Evaluation Game. How Publication Metrics Shape Scholarly Communication*. Cambridge University Press.
- Mikołajuk, L. (2014). Repozytorium instytucjonalne jako nowa forma komunikacji naukowej. *Podkarpacie Studia Biblioteczne*, 3. <http://hdl.handle.net/11089/5071>
- Mikołajuk, L., Goszczyńska, A. (2016). *Rola biblioteki akademickiej w procesie otwierania nauki na przykładzie funkcjonowania Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego*. W: S. Skórka, M. Rogoż, (red.), *Bibliotekarz 2.0. Nowe technologie. Nowe wyzwania*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego. <http://hdl.handle.net/11089/18094>
- Ministerstwo Edukacji i Nauki [MEiN] (2022). *Polityka Naukowa Państwa*. <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/polityka-naukowa-panstwa-przyjeta-przez-rade-ministrow> (accessed on August 23, 2023).
- Kierunki rozwoju otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych w Polsce (2015), https://www.gov.pl/documents/1068557/1069061/20180413_Kierunki_rozwoju_OD_wersja_ostateczna.pdf
- Nahotko, M. (red.) (2022). *Obecność problematyki zarządzania danymi badawczymi na stronach web polskich bibliotek naukowych*. Uniwersytet Jagielloński, Biblioteka Jagiellońska. <https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/handle/item/291146>
- Narodowe Centrum Nauki [NCN] (2019). *Wytyczne dla wnioskodawców do uzupełnienia PLANU ZARZĄDZANIA DANYMI w projekcie badawczym*. https://www.ncn.gov.pl/sites/default/files/pliki/regulaminy/wytyczne_zarzadzanie_danymi.pdf
- Narodowe Centrum Nauki [NCN] (2020). *Polityka Narodowego Centrum Nauki dotycząca otwartego dostępu do publikacji*. https://www.ncn.gov.pl/sites/default/files/pliki/zarzadzenia-dyrektora/zarzadenieDyr-38_2020.pdf
- Otwieranie Nauki: Praktyka i Perspektywy [ONPP] (2023). Edycja 7: Wartość Open Science, 10–11 października 2023, Łódź. Biblioteka Politechniki Łódzkiej. <https://onpp.p.lodz.pl/> (accessed on August 23, 2023).
- Platforma Otwartej Nauki [PON]. *Polityki otwartości*. <http://pon.edu.pl/politykiotwartosci/polityki-otwartosci-w-polsce/> (accessed on August 23, 2023).
- Ustawa z dnia 11 sierpnia 2021 r. o otwartych danych i ponownym wykorzystywaniu informacji sektora publicznego (2021). Dz.U. 2021 poz. 1641. <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/otwarte-dane-i-ponowne-wykorzystywanie-informacji-sektora-publicznego-19144047>
- San Francisco Declaration on Research Assessment [DORA], <https://sfidora.org/read/> (accessed on August 23, 2023).
- Seminarium Open Access Week (2010–2022). Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego, Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego. <https://repozytorium.uni.lodz.pl/handle/11089/47605>

- Sibiga, G., Sybilski, D. (red.) (2022). *Ustawa o otwartych danych i ponownym wykorzystywaniu informacji sektora publicznego. Komentarz*. Wydawnictwo C.H.Beck.
- SPARC Europe's strategic plan 2021–2024 (2021). <https://sparceurope.org/who-we-are/about-us/our-strategy/> (accessed on August 23, 2023).
- Speicher, L., Armando, L., Bargheer, M., Eve, M. P., Fund S., Leão D., Mosterd, M., Pinter, F., Souy-ioultzoglou, I. (2018). *OPERAS Open Access Business Models White Paper*. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.1323708>
- Swan, A. (2012). *Policy guidelines for the development and promotion of open access*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000215863> (accessed on August 23, 2023).
- Szprot, J. (red.) (2014). *Otwarta nauka w Polsce 2014. Diagnoza*. Wydawnictwa ICM. <http://pon.edu.pl/nasze-publikacje?pubid=13> (accessed on August 23, 2023).
- Szprot, J. (2019). *Instytucjonalne polityki otwartości*. https://konferencje.buw.uw.edu.pl/elsevier2019/pdf/ONPPIV2019/13112019/2_Instytucjonalne_polityki_otwartosci_Szprot.pdf (accessed on August 23, 2023).
- Wilkinson, M., Dumontier, M., Aalbersberg, I., Appleton, G., Axton, M., Baak, A., Blomberg, N., Boiten, J. W., da Silva Santos, L. B., Bourne, P. E., Bouwman, J., Brookes, A. J., Clark, T., Crosas, M., Dillo, I., Dumon, O., Edmunds, S., Evelo, C. T., Finkers, R., ..., Mons, B. (2016). The FAIR Guiding Principles for scientific data management and stewardship. *Scientific Data*, 3, 160018. <https://doi.org/10.1038/sdata.2016.18>.
- Zarządzenie nr 36 Rektora Uniwersytetu Łódzkiego z dnia 15.12.2021 r. w sprawie: obowiązku uzyskania identyfikatora ORCID i stosowania go w systemach gromadzenia informacji o dorobku naukowym przez osoby prowadzące działalność naukową w Uniwersytecie Łódzkim [Regulation No. 36 of the UL Rector of 15 December 2021 on: obligation to obtain ORCID identifier and use it in the systems of collecting information on scientific achievements by persons conducting scientific activity at the University of Lodz] (2021). Uniwersytet Łódzki, Baza Aktów Wewnętrznych. <https://baw.uni.lodz.pl/d/53644/5/>
- Zatora, A. (red.) (2021). *Dane badawcze. Przewodnik Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego*. Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego. <http://hdl.handle.net/11089/47542>
- Zatora, A. (2022). 13. Seminarium Open Access w Bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego 24–30 października 2022 r. *Zagadnienia Rodzajów Literackich*, 3(143), 65. <https://doi.org/10.26485/ZRL/2022/65.3/10>

